

Володимир Матієнко-Купріянов

ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана», м. Київ

Види «вдаваної» або уявної самореалізації в професії

Запропоновано ракурс розгляду проблеми самореалізації особистості в професії. Описано модуси життєвих стратегій становлення суб'єкта в професії: володіння, соціальних досягнень і служіння. Розглянуті основні види уявної «вдаваної» самореалізації: статусна, пошукова, дискримінативна, престижна та знаково-символічна.

Проблема самореалізації особистості не є новою й навряд чи втратить й нині свою актуальність. Люди як й раніше, не володіють надійним алгоритмом досягнення успіхів в житті та діяльності. Це створює негативну динаміку в процесі реалізації суб'єктом власних здібностей, потенційних можливостей, знань, умінь й досвіду в різних соціальних сферах. Першочергово це стосується професійної діяльності, адже нереалізованість особистості в професії призводить до значних економічних, соціальних, культурних витрат.

Розрізняють два способи самореалізації – вертикальну і горизонтальну. Вертикальна самореалізація проявляється в прагненні до влади, досягненні успіху, грошей, задоволення. Горизонтальна (інтелектуальна) самореалізація пов'язана з широтою поглядів, допитливістю, супроводжується прагненням до рівності та сприяє стабільності й гармонії у взаємовідносинах [1].

Аналіз досвіду, в якому акумулюються результати дослідження проблеми самореалізації, дозволив встановити, що в якості психологічних механізмів можуть виступати: зворотний зв'язок або конфронтація особистості зі своїм «Я»; інформація про себе у сприйнятті інших; розуміння і прийняття інших; відкрите вираження своїх почуттів, усвідомлення потреби в комунікації і ступінь задоволеності нею. Зміст дії цих механізмів полягає у використанні внутрішніх психологічних ресурсів суб'єкта, а умовою запуску їх дії виступають механізми емоційної самопідтримки та спрямований самовплив на нейтралізацію негативного «Я». Низький рівень самооцінки, емоційно негативне ставлення до себе перешкоджають сприйняттю нової інформації, оптимальній роботі з власним «Я», загострюючи дію захисних механізмів.

До найбільш важливих психологічних механізмів, які лежать в основі професійної самореалізації в роботі [2] обґрунтовано наступні: локус контролю, ідентифікацію та динамічну рівновагу.

Самореалізація проходить більш успішно і повноцінно в тому випадку, коли людина інтегрована в достатню кількість соціальних зв'язків, тому особливого значення має міжособистісна комунікація. З одного боку, спілкування з іншими людьми дає можливість знайти нові смисли, цілі та цінності, а, з іншого, відбувається трансляція власного накопиченого знання,

досвіду, що забезпечує не тільки спадкоємність, але і «продовження свого буття в інших».

На підставі виділених С.Л.Рубінштейном [4] двох способів життя, А.Р.Фонарьовим було запропоновано три модули людського існування, відповідно до яких і відбувається становлення суб'єкта в професії: «володіння», «соціальних досягнень» і «служіння». При модулі «володіння» головним є прагнення до особистої зручності, вигоди, мінімізації зусиль у різних сферах. Основна установка споживацька, що полягає в прагненні поглинути увесь світ.

При модулі «соціальних досягнень» визначальним є порівняння себе із іншими, суперництво, самоствердження, що завжди тотожне запереченню іншого, віддаленню від своєї сутності, і чим сильніше прагнення суб'єкта до досягнення своїх цілей, тим складніше їх досягти; звідси виникаюча психологічна нестійкість, тривожність.

При модулі «служіння» головним є – не виробництво чогось нового, а розкриття світу своєї потенційної унікальності, причетності до всіх суб'єктів професійної діяльності [5, с.335].

Залежно від домінуючої форми активності особистості Ю.М.Резнік [3] виділив три основних типи стратегій життя. На його думку, людина по відношенню до свого життя може послідовно приймати три різні, хоча й взаємопов'язані позиції: «мати» (рецептивна активність), «досягати» (активність спрямована на досягнення) й «бути» (творча або екзистенціальна активність). Рецептивна активність є основою стратегії життєвого благополуччя, активність, що спрямована на досягнення – стратегії успіху, екзистенційна активність – стратегії життєвої самореалізації.

Для стратегії життєвого благополуччя властиві наступні особливості: рецептивна активність, прагнення до матеріального і морально-психологічного комфорту, одержання й освоєння значущого для суб'єкта набору життєвих благ. Прийняття принципів і правил, що встановлюють пріоритет тих або інших благ, прагнення до максимально можливого задоволення своїх потреб у певних життєвих благах.

Життєвий успіх – досить розповсюджений і привабливий тип життєвих стратегій особистості, що вирізняється такими рисами, як активна життєва позиція, перетворююча спрямованість діяльності та її націленість на високі результати, здатність жити й працювати в умовах невизначеності та ризику. Сходження до бажаної вершини, що має суспільне визнання і забезпечує міцне матеріальне становище. Досягнення майстерності, високого професіоналізму і компетентності в обраній сфері діяльності; ціннісні критерії успіху; організованість і самодисципліна, діловитість і завзятість. Прийняття принципів і правил, що зумовлюють досягнення успіху та сприяють суб'єктному і професійному зросту.

Стратегія життєвої самореалізації – це гармонічне і творче життя, близьке за своїм змістом до художнього мистецтва. Творчість і розвиток власних духовних і фізичних сил та самовдосконалення складають квінтесенцію цієї стратегії. Прагнення до суб'єктної автономії, схильність до постійного пошуку і заглибленого самоаналізу є найважливішим для суб'єкта [3].

Соціальний вплив, соціальні норми, соціальні відносини в освітньому просторі формують у свідомості викладача критерії самореалізації особистості в професійній діяльності. Залежність від впливу мікро- та макrorівнів, що контролюють і спрямовують діяльність людини ускладнює процес самореалізації. Як зазначає Л.О. Коростильова [1], істинно життєвій моделі самореалізації притаманні протиріччя, що виражаються в протилежностях почергової зміни і збереження: зон активності і спокою; періодів зльотів і падінь; загострень криз та їх подолання, актуалізації й накопичення життєвих ресурсів і потенціалів; моментів проривів і стагнацій. Такі особливості самореалізації особистості мають прояв у регресійній і прогресивній самореалізації. Прогресивна модель самореалізації спрямована на розвиток особистості професіонала та розвиток інших. Для моделі регресивної самореалізації характерний відхід у вузькі сфери самореалізації. Психологічний стан людини в рамках цього варіанту самореалізації визначається як самовдоволення із притаманним йому падінням особистісної напруги, ілюзії невичерпності досвіду, забезпеченого минулим успіхом.

Стисло охарактеризуємо основні види уявної самореалізації, а саме статусну, пошукову, дискримінативну, престижну та знаково-символічну.

Статусна самореалізація (за рахунок професійної діяльності, коли статус й справа йдуть паралельно). Розглядаючи професію як фактор самореалізації суб'єкт діяльності найбільш стурбований досягненням високого соціально-професіонального статусу та оплатою праці.

Пошукова самореалізація (коли людина безперервно змінює професію, не зупиняючись на досягнутому). Це особлива соціальна категорія осіб, що реалізують стратегію життєвого успіху і є активними суб'єктами формування свого життєвого шляху за допомогою побудови і реалізації життєвих планів. Зміна професії є для даної категорії запланованою життєвою подією, пов'язаною з прагненням до запобігання можливих негативних змін. Навмисна зміна професії обумовлена внутрішньоособистісними факторами, а також наявністю позитивних емоційних переживань, високою суб'єктивною значущістю власної активності при здійсненні плану в сфері діяльності й суб'єктивною значущістю власних індивідуально-психологічних особливостей як засобу здійснення плану. В сучасній соціально-економічній ситуації має місце вторинна професійна зайнятість, коли людина весь свій вільний час змушена витрачати на підробітки, не залишаючи сил і бажання на реалізацію своїх здібностей в непрофесійних сферах.

Дискримінативна самореалізація (бажання виділитися за будь-яку ціну). Насправді бажання бути особливим закладено в нас біологічно: на більш пахучі і яскраві квіти злітається більше метеликів. Дискримінативна самореалізація це - ознака хворобливого самолюбства. Змагальний дух і самоствердження як мотивація відмінно працюють, якщо не досягають певної межі. Марнославство це спосіб обдурити себе, отримавши задоволення від ілюзії власної величі.

Престижна самореалізація (потреба в накопиченні матеріальних цінностей). Соціальний престиж - явище непостійне, сьогодні модним і престижним може вважатися одне, а завтра зовсім інше. І в результаті, фахівці в

гонитві за престижем сьогодні, завтра ризикують залишитися забутими і невизнаними.

Знаково-символічна самореалізація (за рахунок накопичення, колекціонування нагород, знаків, відзнак). Одним з найбільших спонукальних стимулів є визнання суспільством заслуг людини. Відзнаки, ордена і медалі, виготовлені з дорогоцінних металів, з ювелірною точністю самі по собі є цінністю. Якщо ж вони ще й вручаються відповідно до заслуг людини, то цінність такої нагороди стає набагато вищою для її власника.

Проте, для знаково-символічної самореалізації характерним є не знання фахівцем наскільки добре він досяг своєї мети чи виконав свою роботу, а насамперед те, як його досягнення оцінені.

В усіх вищепойменованих випадках фахівець стверджує себе не за рахунок високого рівня професіоналізму, а в результаті збігу або впливу зовнішніх обставин. Таке самоствердження вже не є закономірним підсумком самореалізації. Саме тому, у всіх перерахованих випадках самореалізація не є істинною, а є уявною.

Література:

1. Коростылева Л.А. Психология самореализации личности: затруднения в профессиональной сфере / Людмила Алексеевна Коростылева. – СПб.: Изд-во «Речь», 2005. – 222 с.
2. Матієнко-Купріянов В.І. Психологічні механізми самореалізації особистості майбутнього професіонала / В.І.Матієнко-Купріянов // Сучасні проблеми гуманітаристики: світоглядні пошуки, комунікативні та педагогічні стратегії: Матеріали V Всеукр. Наук.-практ. Конфер. /Редкол. Бошицький Ю.Л., Чернецька О.В., Українець С.Я. – Рівне: РІКУП НАНУ, 2015. – С. 226-228.
3. Резник Ю.М. Личность и общество (опыт комплексного изучения) / Ю.М.Резник // Личность. Культура. Общество. – 2000. – Т.2. Вып. 3(4). [www.lko.ru/lko/jur/reznik_2_3_00_0](http://www.lko.ru/lko/jur/reznik_2_3_00_0.htm) htm.
4. Рубинштейн С. Л. Основы общей психологии / Сергей Леонидович Рубинштейн. – СПб. : Питер, 2004. – 713 с.
5. Фонарев А.Р. Психологические особенности личностного становления профессионала / Александр Ротмирович Фонарев. – М. : НПО «МОДЭК», 2005. – С.335.